

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΑΖΑΝΘΡΩΠΟΥ: ΟΤΑΝ Η ΙΔΙΩΤΕΙΑ ΓΕΝΝΑ ΤΟΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟ (του Αθανάσιου Αλεξανδρή)

✘ *yropsin.gr, 19/03/14*

Το σημερινό πολιτικό σύστημα που η γενεαλογία του μετράει δεκαετίες – αν όχι και όσα τα χρόνια του νεοελληνικού κράτους – τρίζει, και οι τριγμοί του δεν αφήνουν πλέον κανέναν αδιάφορο. Ο πανικός των κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων μπροστά στην ρευστότητα των συνθηκών που τα έχει εν μέρη καταπιεί είναι πρόδηλος της κατάστασης. Γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρο πως η οικονομική κρίση είναι το επιφανόμενο μίας ριζικά πολιτικής κρίσης.

Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί ακόμη κανείς πως, τόσο η σημερινή οικονομική κρίση, όσο και η κρίση του πολιτικού συστήματος, δεν είναι τελικά παρά η τελευταία «πράξη» ενός «δράματος» που ξεκίνησε ήδη από την γέννησή του. Δεν είναι οι σημερινές συνθήκες και οι ιστορικές συγκυρίες οι καθοριστικές των σημερινών γεγονότων και της πραγματικότητας που ζούμε. Θα ήταν ίσως αφελές να προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τα πράγματα δίχως να αναλογιστούμε την ευρύτερη διαμόρφωση των κοινωνιών και των ανθρώπων που τις κινούν.

Η άνοδος του ολοκληρωτισμού

Σίγουρα, η “ξαφνική άνοδος” της Χρυσής Αυγής, η οποία δεν επηρεάστηκε αρνητικά από την ενασχόληση των ΜΜΕ, της δικαιοσύνης και των πολιτικών κομμάτων με την εγκληματική της δραστηριότητα, ξάφνιασε πολλούς. Πολλοί αρκέστηκαν να

εξηγήσουν αυτό το φαινόμενο με την «*αυξανόμενη δυσαρέσκεια των πολιτών από τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση*», ίσως ως μια άλλη διέξοδο διαμαρτυρίας για τον εκφυλισμό της «πολιτικής σκηνής» ή την ιδεολογική χρεωκοπία των κομμάτων, και πιθανώς αυτό να αληθεύει σε κάποιο βαθμό (δημοσκόπηση δείχνει ότι αυτή είναι η άποψη 77% των ερωτηθέντων)[1].

Βέβαια, παραμένουν πολλά κενά, καθώς ακόμη και αν αυτή η προσχώρηση τόσων ανθρώπων αποτελεί έκφραση μιας τιμωρητικής διάθεσης προς τον υπόλοιπο πολιτικό κόσμο, μια τέτοια συγκατάβαση παύει να είναι λογική όταν γνωρίζει κανείς το τι πρεσβεύει μια τέτοια οργάνωση. Τόσο η «*άγνοια*» για τις αρχές και την εγκληματική δραστηριότητα αυτής της ναζιστικής οργάνωσης όσο και η «*αμορφοσιά*» των μελών και συμπαθούντων δεν μπορούν να σταθούν ως δικαιολογία και ίσως υποστηρίζονται περισσότερο για να καθησυχάσουν τον κορμό των πολιτικών κομμάτων. Άλλωστε, η ιστορική έρευνα έχει καταδείξει πως ακόμη και στην χιτλερική Γερμανία, οι Γερμανοί ήταν ενήμεροι των φριχτών εγκλημάτων των ναζί που υποστήριζαν και πως η ικανότητα ανεξάρτητης σκέψης δεν ήταν θύμα κάποιας πλύσης εγκεφάλου. [2]

Αν και θα ήταν εύκολο να αποδώσει κανείς αυτό το φαινόμενο ως συγκυριακό ή παροδικό, πρέπει μάλλον να αποδεχτούμε πως η αιτίασή του είναι πιο ουσιαστική και αφορά κοινωνικές διεργασίες που δεν περιορίζονται επιλεκτικά σε κάποιο περιθωριακό μέρος του πληθυσμού. Η προέκταση αυτής της σκέψης είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς τόσο η Χρυσή Αυγή όσο και οι υποστηρικτές τέτοιων ή άλλων ολοκληρωτικών κινημάτων γεννήθηκαν μέσα στην ίδια ελλαδική κοινωνία, και είναι μέλη του ίδιου και ενός κοινωνικού σώματος. Ο όποιος περίτεχνος χειρουργικός ακρωτηριασμός τους όχι μόνο δεν πρόκειται να θεραπεύσει τις διάχυτες παθογένειες της κοινωνίας αλλά δεν πρόκειται και να αποτρέψει την εκ νέου εμφάνιση τέτοιων ολοκληρωτικών κινημάτων.

Συνεπώς, είναι πραγματικά καίριο το ερώτημα για το τι δηλώνει αυτή η άνοδος της ΧΑ για την ελλαδική κοινωνία και για το πως

συντελέστηκε. Αν και η βαθιά παρακμή των κομμάτων των τελευταίων δεκαετιών και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων λειτούργησαν, όντως, καταλυτικά για την άνοδο της ΧΑ, δεν αρκούν για τον εντοπισμό ή την εξήγηση των προϋποθέσεων που γέννησαν τον ολοκληρωτισμό τέτοιων κινημάτων, ένα φαινόμενο το οποίο όσο περιορισμένο και αν είναι – δεν θα ήταν παράτολμο να ισχυριστεί κανείς πως – θα καταδεικνύει πάντα το νεκρό σώμα της Δημοκρατίας.

Οι μάζες

Η Χάνα Άρεντ (Hannah Arendt), στο εξαιρετικό και πάντα επίκαιρο βιβλίο της «το Ολοκληρωτικό Σύστημα,» κατέδειξε με ιδιαίτερη ενάργεια πως η γέννηση και η άνοδος των ολοκληρωτικών κινημάτων και του ολοκληρωτισμού – που βεβαίως δεν είναι προνόμιο ούτε του φυλετικού εθνικισμού ούτε του (υπαρκτού) σοσιαλισμού όπως τους γνωρίσαμε τον περασμένο αιώνα – δεν βασίζονται στην υποστήριξη των πολιτικά ενεργών μελών των τάξεων. Αντιθέτως, προϋποθέτουν κυρίως την κινητοποίηση ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας που πριν εθεωρείτο ουδέτερο, παθητικό και εν πολλοίς ασήμαντο, δηλαδή ως το άχρωμο φόντο της πολιτικής, το οποίο τα αστικά κόμματα απέρριπταν και έτσι είχε και κάθε λόγο να είναι και επιθετικό απέναντι τους.

Με τα λόγια της Άρεντ, τα ολοκληρωτικά κινήματα «θέλουν και πετυχαίνουν να οργανώσουν τις μάζες – όχι τις τάξεις, όπως κάνουν τα παλιά κόμματα συμφερόντων των ευρωπαϊκών χωρών, ούτε τους πολίτες που έχουν συμφέροντα, αλλά και γνώμες σχετικά με τον χειρισμό των δημοσίων πραγμάτων. [...] Τα ολοκληρωτικά κινήματα είναι δυνατά παντού όπου υπάρχουν μάζες που, για το έναν ή τον άλλο λόγο ανακαλύπτουν ότι επιθυμούν κάποια πολιτική οργάνωση. Οι μάζες δεν ενώνονται από την συνείδηση ενός κοινού συμφέροντος, δεν έχουν την ιδιαίτερη εκείνη διάρθρωση των τάξεων που εκφράζεται με την επιδίωξη συγκεκριμένων, περιορισμένων και προσιτών αντικειμενικών σκοπών.» [3]

Για την Άρεντ, η μάζα δεν είναι ο όχλος, το αδικημένο πλήθος

του περιθωρίου ή ο υπόκοσμος της αστικής τάξης που έχει συγκεκριμένους στόχους και παλεύει για συγκεκριμένα συμφέροντα, αλλά είναι τα πολιτικά αδιάφορα άτομα που δεν εντάσσονται σε κανένα είδος πολιτικής οργάνωσης και είτε απέχουν από τα δημόσια πράγματα είτε απλά στέκονται ως θεατές. Οι μάζες έτσι δεν έχουν κάποια ταυτότητα ή ένα πρόσωπο, και μπορούν να υπάρξουν παντού. Ακριβώς αυτά τα χαρακτηριστικά της μάζας, η απουσία δηλαδή επιδίωξης συλλογικών πολιτικών/κοινωνικών στόχων, η εγγενής εξατομίκευση και η αποπροσωποποίηση της καθώς και η αδιαφορία των αστικών κομμάτων για αυτήν, είναι αυτά που την καθιστούν εξαιρετική πρώτη ύλη για την εδραίωση και την ανάπτυξη των ολοκληρωτικών κινημάτων.

Η δύναμη του ολοκληρωτισμού: Η φυγή από την πραγματικότητα

Τα ολοκληρωτικά κινήματα απορρίπτουν το κομματικό σύστημα, δεν ανταγωνίζονται τα κόμματα επί ίσοις όροις, για αυτό και δεν τους ενδιαφέρει να πείσουν με συμβατικούς τρόπους. Έτσι, η βία και η τρομοκρατία γίνονται το ισχυρό τους εργαλείο. Άλλωστε, όπως καταλήγει η Άρεντ ακόμη για τον όχλο και την ελίτ, «ήταν πιο εύκολο να δεχτεί κανείς ολοφάνερα παράλογες προτάσεις, παρά παλιές αλήθειες που είχαν γίνει ευσεβείς κοινοτυπίες. Στην πραγματικότητα, κανένας δεν έπαιρνε, υποτίθεται, αυτούς τους παραλογισμούς στα σοβαρά. Η χυδαιότητα και η κυνική άρνηση των κοινά παραδεκτών κριτηρίων και θεωριών συνοδεύονταν από μια ήσυχη παραδοχή του χειρότερου κι από μια περιφρόνηση όλων των συμβιβασμών και αυτή η στάση εμφανιζόταν σαν ένας θαρραλέος και καινούργιος τρόπος ζωής.»[4]

Από την άλλη, τέτοια κινήματα υπόσχονται έναν κόσμο ο οποίος ξεπερνά τις ανθρώπινες (και αναγκαστικά ελλειπείς) συμβάσεις οι οποίες καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ τους νόμοι και ηθικοί κανόνες. Υπόσχονται έναν κόσμο όπου ο άνθρωπος πλέον οδηγείται και μεταμορφώνεται από αιώνιους νόμους, όπως ο «Νόμος της Φύσης» (βλ. ναζισμός) ή ο «Νόμος της Ιστορίας» (βλ. κομμουνισμός). Έτσι, η περιφρόνηση των ανθρώπινων-συμβατικών νόμων, όπως εκφράζεται με την απουσία κάποιου σταθερού ηθικού

κανόνα και την αυθαιρεσία και πολλές φορές με τη φρικώδη δράση τους, δεν είναι παρά μια «ανώτερη μορφή νομιμότητας.»[5]

Η δημιουργία ενός τέτοιου κόσμο-συστήματος, όπου όλα μπορούν να εξηγηθούν και όπου τελικά ο Νόμος (λχ. της Φύσης ή της Ιστορίας) θα υπερισχύσει, ασκεί τεράστια έλξη στον μαζάνθρωπο που πλέον καταδικάζει την πραγματικότητα που βιώνει και στην οποία δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να επέμβει μιας και με τον μυωπικό του ατομοκεντρισμό, είχε ήδη αυτο-παραιτηθεί από κάθε πολιτική ιδιότητα και δράση . Σε αυτό συμβάλει ριζικά και η πνευματική και κοινωνική του αποξένωση.[6]

Η διάρρηξη της οργανικής του ένταξης σε μια κοινωνία σχέσεων έχει ήδη υπονομεύσει τον τρόπο με τον οποίο κατανοεί τις εξωτερικές δυνάμεις που καθορίζουν την πραγματικότητα του. Το ανυπόφορο και ακατανόητο των χασοτικών συνθηκών της πραγματικότητας – ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης – μαζί και με την ανθρώπινη ανάγκη για συνοχή, οδηγούν τον μαζάνθρωπο σε *ανάγκη φυγής* από την αυτήν. Επομένως, γίνεται ευκόλως κατανοητό πώς κάθε ιδεολογία – όσο εξωπραγματική ή παράλογη και αν είναι- εάν καταφέρει να προσφέρει μια τέτοια συνοχή και προστασία από την ψυχική ανασφάλεια που προκαλεί η τυχαιότητα της πραγματικότητας, αποτελεί όχι μόνο *καταφύγιο*, αλλά και η *δύναμη* για να αρνηθεί κανείς όλες τις εσωτερικές της αντιφάσεις.

Εδώ γίνεται αντιληπτό αυτό που υποστηρίζει και η Άρεντ: «**Το κύριο χαρακτηριστικό του 'μαζάνθρωπου' δεν είναι η κτηνωδία ή η πνευματική καθυστέρηση, αλλά η απομόνωση και η έλλειψη κανονικών κοινωνικών σχέσεων.**» [7]

Η ιδιωτεία και η κατάρρευση των κομμάτων

Εδώ δίνεται η ευκαιρία να τονιστεί ότι στις δυτικές κοινωνίες που οργανώνονται πολιτικά βάσει της αντιπροσωπευτικής αρχής (λ.χ. πολιτικά κόμματα και άλλες θεσμοθετημένες συλλογικές οντότητες που επιδιώκουν την εκπροσώπηση ενός αριθμού ατόμων), αν και υπάρχει η αίσθηση ότι καθαυτό τον τρόπο η πλειονότητα

της κοινωνίας συμμετέχει ενεργά στην διακυβέρνηση, ουσιαστικά αυτό αφορά μονάχα έναν περιορισμένο αριθμό ανθρώπων.

Η κοινωνική οργάνωση και οι κοινωνικές προτεραιότητες όχι μόνο εμποδίζουν την καθολική ενεργό συμμετοχή στα δημόσια πράγματα, αλλά πολλές φορές προκαλούν και εχθρότητα απέναντι στον δημόσιο χώρο. Η πολιτική, περιορίζεται ως «πολιτική σκηνή» και ο «πολίτης» έχοντας μεταφέρει – εκούσια ή ακούσια – την προσωπική του ευθύνη της διακυβέρνησης της χώρας στα χέρια μιας ομάδας ανθρώπων, μπορεί πλέον ως ιδιώτης να μεριμνά μόνο για τις περιορισμένες προσωπικές του υποθέσεις. Επιπλέον, η εμμονή και η προτεραιότητα σε εκφράσεις της ιδιωτικής ζωής (καταναλωτισμός, εξασφάλιση ατομικών δικαιωμάτων κτλ.) όχι μόνο νομιμοποιεί ηθικά την ιδιωτεία και αυξάνει την αποξένωση του, αλλά απομακρύνει ανεπαίσθητα την κοινωνία από το πολιτικό σώμα και συνεπώς ο καθορισμός του ιδιωτικού του χώρου από τον ίδιον δεν είναι πλέον ευδιάκριτος.

Η Άρεντ, αναφερόμενη στην Ευρώπη των αρχών του 20 αιώνα υποστηρίζει πως «αυτός ο απολιτικός χαρακτήρας του εθνικού πληθυσμού δεν έγινε φανερός, παρά όταν το ταξικό σύστημα γκρεμίστηκε, συμπαρασύροντας στην πτώση του ολόκληρο το δίκτυο των ορατών και αοράτων νημάτων που έδεναν το λαό με το πολιτικό σώμα. Η κατάρρευση του ταξικού συστήματος είχε σαν αυτόματο επακόλουθο την κατάρρευση του κομματικού συστήματος. Τα κόμματα, ως εκφραστές συμφερόντων, δεν μπορούσαν πια να αντιπροσωπεύουν τα ταξικά συμφέροντα [...] Τα πρώτα σημεία κατάρρευσης του κομματικού συστήματος, στην ευρωπαϊκή ήπειρο, δεν ήταν η διαρροή των παλιών μελών των κομμάτων, αλλά η αδυναμία στρατολόγησης μελών από τη νέα γενιά και η απώλεια της σιωπηρής ανοχής και της υποστήριξης των ανοργάνωτων μαζών: Οι τελευταίες έχασαν την απάθειά τους και πήγαν παντού όπου έβλεπαν μια ευκαιρία να εκφράσουν τη νέα και βίαιη διαμαρτυρία τους.

»Η πτώση των προστατευτικών τειχών που αποτελούσαν οι τάξεις, μεταμόρφωσε τις πλειοψηφίες, που ως τότε μισοκοιμόντουσαν κάτω από την αιγίδα όλων των κομμάτων, σε μια μοναδική μεγάλη

άμορφη μάζα έξαλλων ατόμων. Δεν είχαν τίποτα το κοινό, εκτός από μια αόριστη συνείδηση ότι οι ελπίδες των κομματικών μελών ήταν μάταιες, και ότι, επομένως, τα πιο σεβαστά, τα πιο καλλιεργημένα, τα πιο αντιπροσωπευτικά μέλη της κοινότητας ήταν ηλίθιοι, ότι όλες οι κατεστημένες δυνάμεις δεν ήταν μόνο ηθικά ύποπτες, αλλά και ανόητες και απατηλές.»[8]

Η αποσήμεανση της «πολιτικής» και η ανελευθερία της ιδεολογίας

Βέβαια, η Ελληνική περίπτωση σήμερα ίσως παρουσιάζει κάποιες ενδιαφέρουσες ιδιαιτερότητες καθώς η πολιτική ιδεολογική χρεοκοπία των κυρίαρχων ελληνικών κομμάτων (κοινώς η απουσία κοινωνικού συλλογικού οράματος και η έμφαση στην ικανοποίηση των ατομικών ιδιωτικών στόχων) μάλλον είχε ήδη συντελεστεί από τις αρχές της μεταπολίτευσης. **Οι περίτεχνες διακηρύξεις για ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο συνοδεύτηκαν στην πράξη από την καλλιέργεια άγριων ιδιοτελών επιδιώξεων, λ.χ. με την διόγκωση των πελατειακών σχέσεων, και ενώ σε ένα πρώτο επίπεδο «θεσμοποίησαν» την λεηλασία του δημόσιου πλούτου που συντέλεσε σε κάποιο βαθμό στην οικονομική πλευρά της κρίσης, τελικά κατέληξαν στην μετάπτωση και τον εκμαυλισμό της πολιτικής από κοινωνικό άθλημα σε μια καθαρά ατομοκεντρική δραστηριότητα με μόνες προτεραιότητες τις ιδιωτικές υποθέσεις.**

Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια την εκτροφή κομματικών μελών ή συμπαθούντων με χαρακτηριστικά που πλησιάζουν αυτά της μάζας καθώς οι συλλογικές κοινωνικές επιδιώξεις δίνουν την θέση τους στην μέριμνα της ιδιωτείας. Με λίγα λόγια τα κόμματα λειτούργησαν σε κάποιο βαθμό ως δεξαμενές οιονεί μαζανθρώπων. Ίσως η μόνη διαφορά με την ανώνυμη και ανοργάνωτη μάζα ήταν (και είναι) το κομματικό περίβλημα, και για αυτό το άδειασμα των κομμάτων από ένα μεγάλο μέρος των “υποστηρικτών” τους συντελέστηκε τόσο εύκολα.

Από την άλλη μεριά, ένα από τα βασικότερα ίσως φαινόμενα που προηγήθηκαν της πολιτικής παρακμής των τελευταίων δεκαετιών και που μάλλον λειτούργησε καταλυτικά προς την κατεύθυνση τούτη, είναι η αντίληψη ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας ότι

η «κομματικοποίηση» είναι ταυτόσημη έννοια με την «πολιτικοποίηση». Με την λέξη «πολιτικοποίηση» θα μπορούσαμε να σημάνουμε την ανάπτυξη του ατόμου ως ενεργού πολίτη, δηλαδή ενός ανθρώπου που ασκεί πολιτική, κρίνοντας και δρώντας με σκοπό την συλλογική διαμόρφωση της πραγματικότητας που τον περιβάλλει βάση μιας ιεράρχησης αναγκών όπως αυτή προκύπτει από την καθημερινή του εμπειρία. Πάραυτα, αν και μια υγιής πλευρά της «πολιτικοποίησης» θα μπορούσε να είναι η κριτική ένταξη σε έναν πολιτικό σχηματισμό, αυτή πολλές φορές εξελήφθη (ή παρουσιάστηκε) ως η άνευ όρων ιδεολογική στράτευση και κομπορμισμός σε πλαίσια σκέψης που προκατασκευάζουν και επιβάλλουν ιδέες. Ένα τέτοιο είδος «κομματικοποίησης» βρίσκεται βέβαια στους αντίποδες της πολιτικής.

Όπως αναφέρει ο Χ. Γιανναράς η ιδεολογικές απαιτήσεις «δεν προβλέπ[ουν] περιθώρια να γεννηθούν οργανικά οι καινούργιες ιδέες από τις ανάγκες του κοινωνικού σώματος. Η ιδεολογία προηγείται και προτρέπει, επειδή οι φορείς και εκφραστές της είναι πεπεισμένοι για το λάθος ή την βλαπτικότητα των ιδεών που επικρατούν. [...] Η ιδεολογία ερμηνεύει από μόνης της και εκ προτέρου τις κοινωνικές και ατομικές ανάγκες, τις ανάγκες που οφείλουν να έχουν οι άνθρωποι.» [9]

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό πως κάθε ιδεολογία, οποιουδήποτε χρώματος, έχει στοιχεία ολοκληρωτικά και είναι περισσότερο οι ιστορικές συγκυρίες που καθορίζουν το βαθμό της έκφρασής τους. «θέλοντας να εξηγήσουν τα πάντα, οι ιδεολογίες έχουν την τάση να μην αναφέρονται σε αυτό που υπάρχει αλλά σε αυτό που εξελίσσεται. [...] Με αυτή την δύναμη της ερμηνείας των πάντων, η ιδεολογική σκέψη ξεπερνάει κάθε εμπειρία, που δεν μπορεί να της προσφέρει κάτι καινούργιο, ακόμη κι αν είναι πολύ πρόσφατη. Έτσι η ιδεολογική σκέψη χειραφετείται απ' την πραγματικότητα που αντιλαμβανόμαστε με τις πέντε αισθήσεις μας και υποστηρίζει την ύπαρξη μιας «πιο αληθινής» πραγματικότητας, που κρύβεται πίσω απ' τα αισθητά γεγονότα και που απαιτεί, για να κατανοηθεί, την ύπαρξη μιας έκκτης αίσθησης. Αυτή η έκκτη αίσθηση δίνεται ακριβώς από την

ιδεολογία. [...]Αφού οι ιδεολογίες δεν έχουν τη δύναμη να μεταμορφώσουν την πραγματικότητα, επιδιώκουν την ανεξαρτητοποίηση της σκέψης απ' την εμπειρία.[10]

Για αυτό τον λόγο όπως επισημαίνει η Άρεντ «Ο κίνδυνος, όταν περνάει κανείς απ' την αναγκαστική ανασφάλεια της φιλοσοφικής σκέψης στην απόλυτη ερμηνεία που προτείνει μια ιδεολογία και η *Weltanschauung* της (σ.σ. κοσμοθεωρία), δεν είναι ότι κινδυνεύει να παγιδευτεί σε κάποια, συνήθως απλοϊκή και πάντα δογματική αρχή. Είναι ότι ανταλλάσσει την ελευθερία που υπάρχει μέσα στην ανθρώπινη δυνατότητα σκέψης με τον «κορσέ» της λογικής, που μπορεί να κάνει τον άνθρωπο να πιέσει τον εαυτό του το ίδιο βίαια, σαν να πιέζεται από μια δύναμη έξω απ' αυτόν.»[11]

Το αναγκαίο της Πολιτικής

Τελικά, τόσο ο μαζάνθρωπος, ο απρόσωπος μύωπας ιδιώτης, όσο και ο κομματάνθρωπος, ο ανελεύθερος οπαδός, είναι οι δύο όψεις ενός νομίσματος. Η παρακμή των κομμάτων και η άνοδος του ολοκληρωτισμού (όσο περιορισμένη και αν είναι) δεν είναι παρά μια τελευταία ένδειξη ότι έχουμε απολέσει ως κοινωνία ανεπαισθήτως την δυνατότητα άσκησης πολιτικής. Είναι πλέον τετριμμένη η φράση του Αριστοτέλη, ότι ο άνθρωπος είναι ζώο πολιτικό, αλλά αυτός ο ορισμός δεν είναι απλά μια κατάφαση στην ιδιαιτερότητα του ανθρώπου να δημιουργεί «πόλεις» και «πολιτισμό». Δηλώνει μάλλον την υπαρξιακή του ανάγκη να κοινωνεί και να πολιτεύεται, την ίδια του την υπόσταση ως προσωπική ύπαρξη.

Για την Άρεντ, απομόνωση είναι «το αδιέξοδο όπου οδηγούνται οι άνθρωποι όταν καταστρέφεται η πολιτική σφαίρα της ζωής τους, όπου δρουν μαζί για την επίτευξη ενός κοινού στόχου» αν «και αφήνει ανέπαφες τις παραγωγικές δραστηριότητες του ανθρώπου» ως ενός *homo faber*. Ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει ως *homo faber* και ακόμη και τυραννικά καθεστώτα το επιτρέπουν αυτό.

Όσο όμως ο άνθρωπος ιδιωτεύει και ο κίνδυνος του

ολοκληρωτισμού αυξάνεται, τόσο αυξάνεται και η πιθανότητα να αποξενωθεί, να νοιώσει δηλαδή στο περιθώριο κάθε ανθρώπινης κοινωνίας: «Μόνο όταν καταστρέφεται η στοιχειωδέστερη μορφή ανθρώπινης δημιουργικότητας – δηλαδή η δυνατότητα να προσθέσει κανείς κάτι απ’ τον εαυτό του στον κοινό κόσμο – η απομόνωση γίνεται αφόρητη. Αυτό μπορεί να συμβεί σε έναν κόσμο όπου οι βασικές αξίες καθορίζονται απ’ την εργασία, δηλαδή όπου όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες μετατρέπονται σε εργασία. Σε τέτοιες συνθήκες, επιζεί μόνο η καθαρή προσπάθεια της εργασίας, δηλαδή, η προσπάθεια για την επιβίωση και καταστρέφεται η σχέση με τον κόσμο σαν ανθρώπινη δημιουργία. Ο απομονωμένος άνθρωπος, που έχει χάσει τη θέση του στο πολιτικό πεδίο δράσης, αποκλείεται κι απ’ τον κόσμο των αντικειμένων, αν δεν αναγνωρίζεται σαν *homo faber*, αλλά σαν *animal laborans*, μ’ έναν αναγκαίο «φυσικό μεταβολισμό» που δεν ενδιαφέρει κανένα. Τότε η απομόνωση γίνεται συνήθως αποξένωση. Ενώ η απομόνωση αφορά μόνο το πολιτικό πεδίο της ζωής [σ.σ. τη δύναμη για δράση], η αποξένωση αφορά την ανθρώπινη ζωή σαν σύνολο.» [12]

Ο εγκλεισμός σε ιδεολογίες ή η απομόνωση και αποξένωση στον χώρο της ιδιωτείας είναι καταστάσεις προ-πολιτικές. Η πολιτική, ως έννοια που αναφέρεται στην δυνατότητα των ανθρώπων να δημιουργούν συλλογικά πόλεις, δηλαδή οργανωμένες κοινωνίες σχέσεων, και πολιτισμό, δηλαδή έναν τρόπο του βίου που ανταποκρίνεται στις υπαρκτές και κοινές ανάγκες τους ως βιολογικές και προσωπικές υπάρξεις, είναι ίσως η μόνη δυνατότητα του ανθρώπου για να συμφιλιωθεί με την πραγματικότητα του κόσμου αλλά και με τον ίδιο του τον εαυτό.

Στο βαθμό που η πολιτική γίνεται άθλημα ολόκληρης της κοινωνίας, είναι ίσως η μόνη δυνατότητα ελευθερίας.

Η πολιτική είναι ανάγκη.

Παραπομπές

1. Έρευνα GPO: Αυτό είναι το προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής. Πρώτο θέμα. 18 Φεβ 2014.
2. Hannah Arendt. Το Ολοκληρωτικό Σύστημα. Μτφ. Γ. Λάμψα.

Αθήνα. Εκδόσεις Ευρύαλος. 1988. σελ. 7

3. Arendt *ο.π.* σελ.37, 42

4. Arendt *ο.π.* σελ. 74

5. Arendt *ο.π.* σελ. 254

6. Arendt *ο.π.* σελ. 100

7. Arendt *ο.π.* σελ. 49

8. Arendt *ο.π.* σελ. 46-47

9. Χρήστος Γιανναράς. *Μετα-νεωτερική μετα-φυσική*. Αθήνα. Εκδόσεις Δόμος, 2005. σελ. 32

10. Arendt *ο.π.* σελ. 268

11. Arendt *ο.π.* σελ. 267

12. Arendt *ο.π.* σελ. 274

Photo Credits: Από τον πίνακα “Το Πλήθος” (1972), του Γιάννη Γαίτη.

Πηγή: yropsin.gr, 19/03/14

Από: Αντίφωνο, antifono.gr